

ressò mont-roigenc

JOAN MIRÓ PELS POBLES DEL PRIORAT I EL BAIX CAMP

Martí Rom
www.martirom.cat

28-09-2015

Vam sortir de Mont-roig per la carretera T322 cap a Colldejou, la Torre de Fontaubella i Falset. Aquest era el recorregut que als anys cinquanta i seixanta feia Joan Miró per anar cap al Priorat, a Cornudella de Montsant, el poble del seu pare. Francesc Solé Sedó (dit “Romàtic”), que li va fer de xofer durant tants anys, explicava en el meu documental “D’un roig encès: Miró i Mont-roig” (1979): *“Quan ell venia a passar les vacances a Mont-roig... l’anava a buscar i l’acompanyava... Ell no venia mai que no visités els pobles de les rodalies. Primer anava a l’ermita. Hi passava una bona estona aquí als miradors...”*. És l’ermita de la Mare de Déu de la Roca situada dalt d’aquella muntanya de pedra roja que dóna nom al poble, Mont-roig. Allí hi va pintar el seu quadre “Mont-roig, Sant Ramon”¹ (1916), aquella vista del final del camí antic que puja directament des del poble i s’enlaira per la muntanya roja. Allà, gairebé al final, hi trobem la vista de l’ermita de Sant Ramon que corona la muntanya. Recordo haver-li sentit explicar com sovint s’aturava a la Torre de Fontaubella, darrere la Mola de Colldejou. Observava la feina dels pagesos i la tranquil·litat de la vida en aquella vall...

També anava sovint a Vilanova d’Escornalbou, poble a tocar de Mont-roig a la vessant nord. Quan el juny de 1941 torna a Mont-roig, després de cinc anys a França i Palma de Mallorca (on pintarà les tres darreres “Constel·lacions”), inicia un procés de reflexió sobre la seva obra. Escriu un “Quadern de notes” on parla del seu interès per l’escultura i la necessitat de construir un “gran taller”. Té molt clar com ha de ser: *“Fer que el meu taller tingui un ambient... cercar per a les parets una matèria que s’uneixi i es lligui amb la terra i el paisatge, com per exemple la construcció amb pedres del Mas d’en Poca posant-hi també un poc de blanc per a que no es deslligui totalment de la masia, com per exemple els voltants de la porta i finestres...”*. Aquest Mas d’en Poca està situat al costat del Mas Miró. Hi va pintar el quadre “Mas d’en Poca”² (1914) i d’ell són els dibuixos preparatoris pel mas que situa al bell mig de “Terra Llaurada”³ (1923-1924). Continua: *“... Per a trobar les belles matèries per a construir la part exterior del taller, anar a Vilanova d’Escornalbou a on hi ha moltes cases fetes amb pedra i després emblanquinades total o parcialment...”*.

Ens comentava Francesc Solé Sedó (“Romàtic”): *“Anàvem cap a Falset, a Scala Dei. Ho fèiem en varies vegades. També li agradava anar a Cornudella, cap el tard, quan retiraven els pagesos, no hi havia gaire tractors, i veies com duïen la collita amb l’animal, a la sàrria. Si era el temps de la verema, posaven una portadora a cada costat, i el pagès anava aferrat a la cua”*.

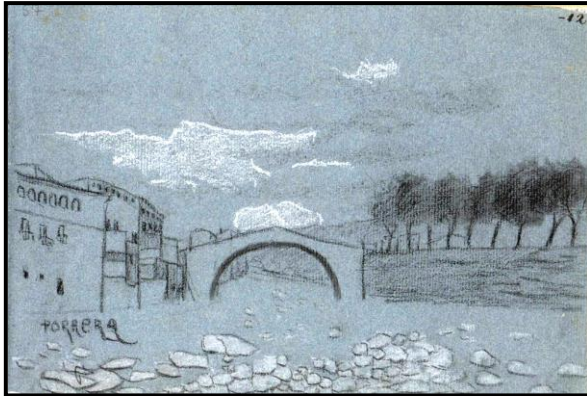
¹ ”Joan Miró. Catalogue raisonné. Paintings” de Jacques Dupin i Ariane Lelong-Mainaud (1999), Volum I (1908-1930), n. 23. En endavant: “Paintings.

² Paintings n. 5.

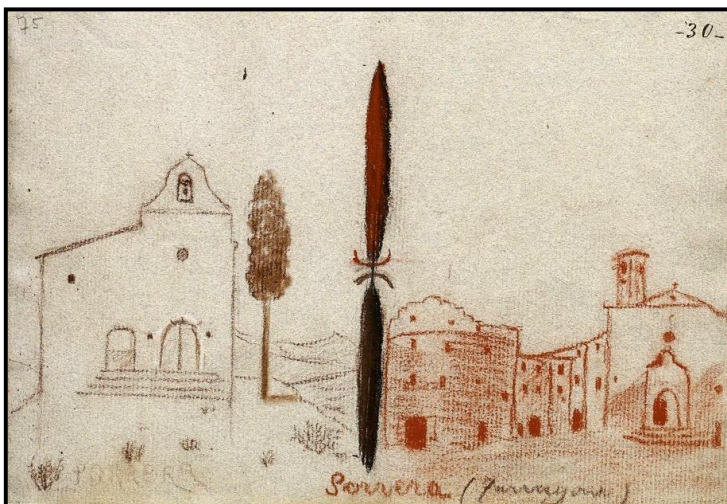
³ Paintings n. 88.

Feia temps que volia fer aquesta ruta de Miró cap al Priorat seguint els seus dibuixos de quan era adolescent, el 1906, quan tenia tretze anys. Són dibuixos de les seves estades estiuenques a Cornudella, on hi tenia els avis paterns i que aprofitava per visitar alguns pobles del voltant. Uns quilòmetres més amunt de Falset hi trobem Porrera. Hem fet uns 35 quilòmetres des de Mont-roig.

Entrant per l'avinguda de Vidal i Barraquer arribem a la plaça de Catalunya. Al costat oposat hi tenim el barranc de la Garrantxa i per creuar a l'altre costat, al nucli antic del poble, hem de passar un pont. Des de la plaça de Catalunya, mirant cap al pont, és la vista d'un d'aquests dibuixos. És "Porrera. Vista del poble" (FJM 57).

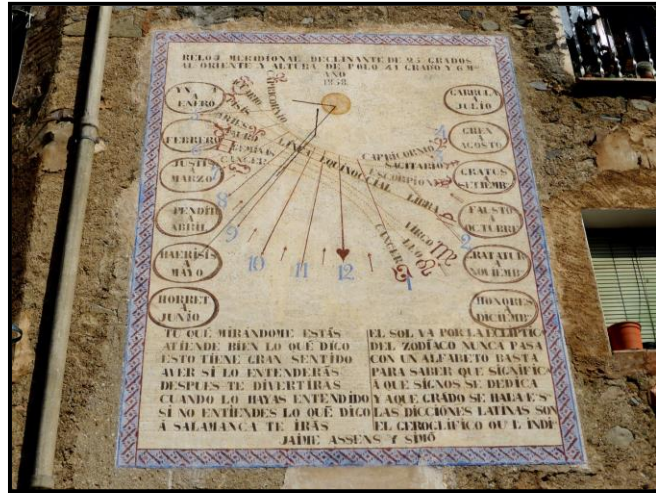
Passem aquest "Pont vell" i continuant per carrers costeruts aviat arribarem a una casa, a la dreta, amb un rellotge de sol monumental fet el 1858. Continuant amunt, trobarem la plaça de l'Església. Aquesta petita plaça és la part dreta del dibuix "Porrera. Ermita de Sant Antoni i vista del poble" (FJM 75a). Igual com veurem en d'altres dibuixos, Miró amplia la visió de la plaça a la manera d'un gran angular. La vista des del carrer de les Escoles, davant de l'església és limitada. L'església, neoclàssica amb alguns elements barrocs, està dedicada a Sant Joan Evangelista; es va construir a finals del segle XVIII.

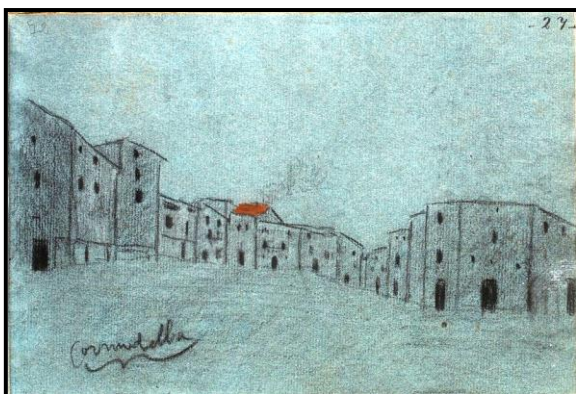
La part esquerra d'aquest dibuix correspon a l'ermita de Sant Antoni. Per accedir-hi, el millor és sortir del poble i agafar la carretera que ens porta cap a Cornudella (TP7402). Abans de passar per sobre del pont d'aquell mateix barranc, a mà dreta, hi ha la indicació per accedir a l'ermita de Sant Antoni. Està dalt d'un turó, al costat meridional, des d'on es veu tot el poble i els camps de vinyes del voltant. Es va construir el 1610.

La vista actual de l'ermita de Sant Antoni es conserva gairebé com en el dibuix de Miró. També sembla aïllar el motiu principal del dibuix, deixant a banda d'altres elements.

Són dues vistes del mateix poble separades, al mig, per una mena de línia formada per dos xiprers verticals, l'un a l'inrevés de l'altre.

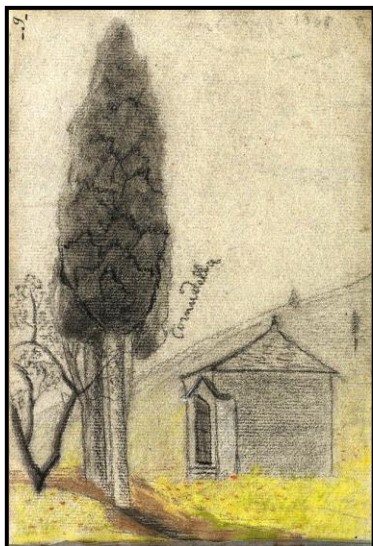

Des de Porrera a Cornudella hi ha 13 quilòmetres. Aquest era el poble dels avis paterns de Miró. En un quadern de dibuixos del 1906 hi ha un conjunt de vistes d'aquest entorn. Les més rellevants són les del propi poble i les de l'ermita de Sant Joan del Codolar. A la pròpia carretera hi trobem l'església; una construcció del renaixement tardà. També en aquest cas el dibuix presenta una vista més general. És "Cornudella, poble i església" (FJM 67a).

Pel davant de l'església, pel carrer dit de l'Església arribarem a la plaça de la Vila; la trobem a la dreta. Penso que aquest indret correspon al dibuix "Cornudella, carrer del poble" (FJM 72), tot i que lògicament moltes cases han canviat les seves façanes.

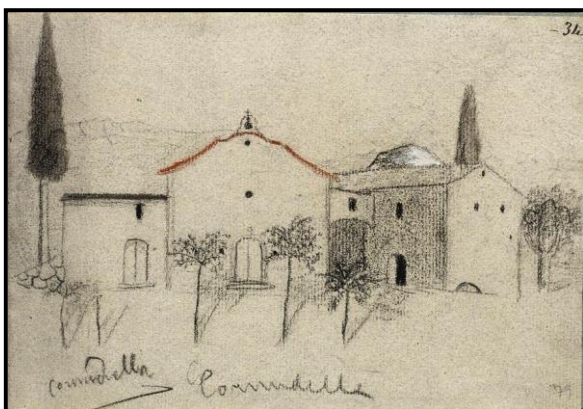
Cal citar que a l'entrada del poble, per on hem entrat, a mà dreta hi ha el majestuós celler modernista construït (1921-1922) pel famós arquitecte Cèsar Martinell. A la botiga s'hi poden comprar vins i misteles.

Sortint del poble, anant cap a Albarca i Ulldemolins, trobem una desviació a l'esquerra (una mena d'antiga rotonda) que, pel carrer del Camí de Sant Joan, ens portarà a aquesta ermita. Són uns dos quilòmetres per una pista de terra que es va enlairant poc a poc; al seu voltant hi tenim plantacions de vinya i d'ametllers.

"Cornudella, capella de Sant Joan petit" (FJM 54a)

Gairebé arribant, a la dreta, tenim l'ermita de Sant Joan Petit. Des d'allà ja veiem l'ermita de Sant Joan del Codolar al peu de la serralada del Montsant. Està envoltada d'enormes roques caigudes de la muntanya i de xiprers. Aquesta és una de les moltes ermites que abunden al Priorat. Els seus orígens cal trobar-los mil anys enrere. El seu màxim esplendor fou al segle XV. La construcció actual és del 1780 i és d'un estil barroc rural centreeuropeu.

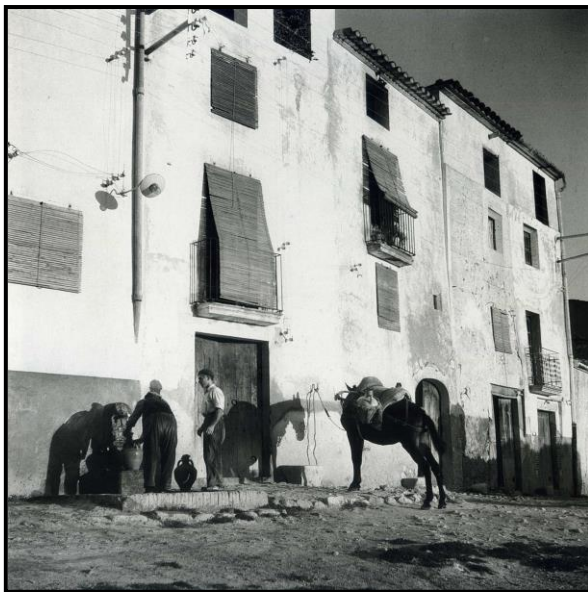
"Cornudella, ermita de Sant Joan del Codolar" (FJM 79a)

Un altre dels objectius d'aquesta ruta mironiana, cercant els indrets dels seus dibuixos adolescents, era el trobar la casa dels avis de Joan Miró a Cornudella. Sabem que els

pares del pintor eren Miquel Miró Adzerias⁴ i Dolors Ferrà Oromí i que havien nascut, respectivament, a Cornudella i Palma de Mallorca. El pare va marxar ben jove a Barcelona, on es va casar. Vivien al Passatge del Crèdit núm. 4, al primer pis. El pare era rellotger i tenia botiga al carrer de Ferran núm. 34; després, posà botiga d'argenteria i rellotgeria a la plaça Reial n. 4 i Passatge de Madoz 6. Els avis paterns eren Joan Miró i Isabel Adzerias, ambdós de Cornudella de Montsant.

Joan Perucho, en el seu llibre “Joan Miró y Cataluña” (Edicions Polígrafa, 1968), a la pàg. 49, explica: “... *pasó, de pequeño, largas temporadas en casa de su abuelo paterno... en el pueblo era conocido por “en Joan serraller”... forjó los hierros de la iglesia de Cornudella y aún hoy es posible contemplar la puerta de la herrería castigada con las huellas ígneas de los hierros que para marcar el ganado su abuelo forjaba...*”. Eren els anys seixanta.

Disposava d'una fotografia (dels anys cinquanta o seixanta) del llibre “Joaquim Gomis / Joan Miró (Fotografías 1941-1981)”, Editorial Gustavo Gili (1994). A la pàg. 109 s'hi explicava que aquella fotografia corresponia a la casa dels avis de Joan Miró. Vaig acostar-me a l'Ajuntament a preguntar-ho i em van indicar que aquesta casa estava al carrer de la Creu, la persona que molt amablement em va atendre creia que era la del número 7.

Fotografia de Joaquim Gomis

El balcó rodó és el número 17

Visualment semblava que la fotografia de Joaquim Gomis corresponia a les últimes cases altes del vessant de muntanya del carrer de la Creu, a partir del número 17; a continuació, vénen un conjunt de cases baixes. La font de la fotografia antiga, que hagués pogut servir de referència, ja no existeix. Mentre mirava amb atenció aquest indret, va sortir al carrer una senyora de la casa amb el número 7. M'hi vaig atansar. Em va confirmar que aquella havia estat la casa dels avis de Joan Miró. Roser Sabaté Mèlich, l'actual propietària, m'explicà que els seus pares (Amadeu Sabaté Pàmies i

⁴ El cognom de la mare de Joan Miró l'he trobat escrit de diferents maneres, en general com “Adzaries”. Un cop consultades diverses fons parroquials de la família, he optat per “Adzerias”.

Maria Mèlich Borrull) la van comprar quan ella tenia dos anys, el 1942, al germà del pare de Miró, Jaume Miró Adzerias. Em va dir que la seva esposa es deia Ramona i que no van tenir fills. Durant uns anys van conviure en aquesta casa Jaume Miró Adzerias, la seva esposa Ramona i la família Sabaté. Em va comentar que primer va morir l'oncle de Miró i quedà la seva tia Ramona.

Avui aquesta casa del carrer de la Creu número 7 està totalment reformada, ja no es pot “*contemprar la puerta de la herrería castigada con las huellas ígneas de los hierros...*” que escrivia Joan Perucho.

Roser Sabaté Mèlich també em va dir que no coneixia que hi haguessin actualment parents de Joan Miró vivint a Cornudella. En certa manera s’ha perdut la presència mironiana en aquest poble. En les biografies i altres estudis sobre el pintor, tret d’aquelles informacions citades en paràgrafs anteriors (que l’avi era ferrer a Cornudella), no s’hi afegeix res més. Em va dir que fa uns anys havia fet col·locar el rètol del sobrenom familiar a la façana (“Casa Pean”); era el que identificava la família del seu pare. Li vaig preguntar per aquella font de la fotografia de Joaquim Gomis i em va dir que estava sota el balcó de l’actual número 17 del mateix carrer.

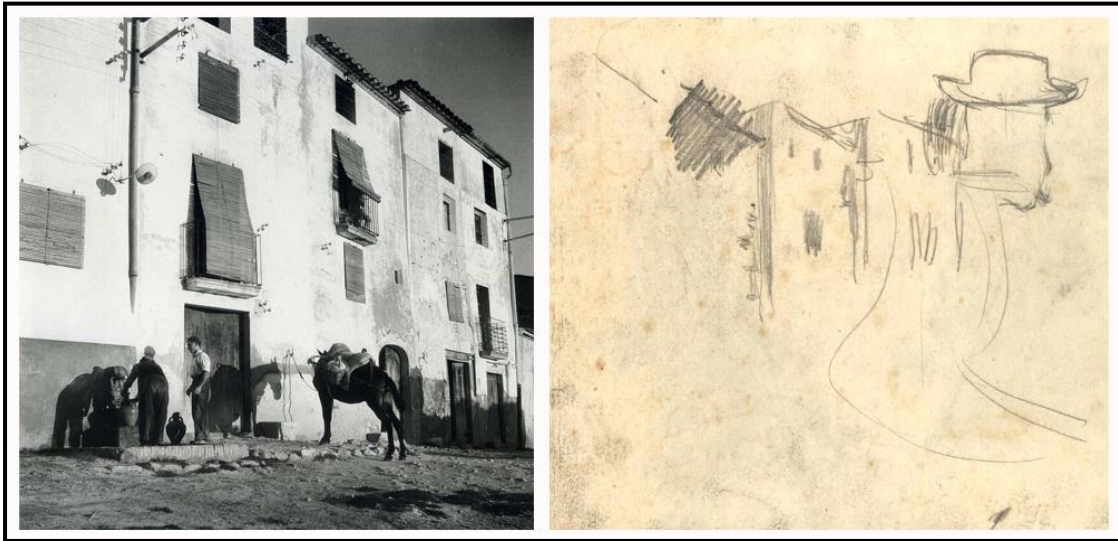
En comentar-li que venia de Mont-roig, em va explicar una curiosa coincidència. Josep Maria Franquet Muntané (Falset, 1910 – Mont-roig del Camp, 1971) que fou rector de Mont-roig del 1959 fins la seva mort el 1971, anteriorment ho havia estat de Cornudella (1947 a 1959). A més de la parròquia de Cornudella també tenia les d’Albarca, la Morera de Montsant i Siurana. Entre d’altres considerables millores va fer arranjar la conducció d’aigua i la teulada de la casa de l’ermità de Sant Joan del Codolar. Quan va marxar a Mont-roig, el poble de Cornudella li regalà, per subscripció popular, un escriptori. Sempre hi va continuar vinculat. El 1965 va fer una xerrada sobre l’ermita de Sant Joan del Codolar. Havia escrit varis textos sobre la història de Cornudella.

Aquest és un altre cas d’aquells camins celestes que apareixen sobtadament quan, cercant un tema, et du a un altre que aparentment no hi té relació. Les informacions sobre aquest rector les he obtingut del llibre “Mn. Franquet i els Fulls històrics de Mont-roig” d’Eduard Boada Aragonès (Centre d’Estudis Mont-roigencs, 2008).

A Mont-roig, mossèn Franquet fou l’impulsor de les pintures de l’església. Aquests frescos els va pintar l’artista de Tàrrrega Jaume Minguell Miret (Tàrrrega, 1922-1991), entre el 1962 i el 1969. L’any 1967 mossèn Franquet va escriure una aproximació a la història de Mont-roig, “Fulls històrics de Mont-roig”. El llibre “Història de Mont-roig” de Francesc Riba i Mestre, escrit el segle XIX, no es publicaria fins al 1983.

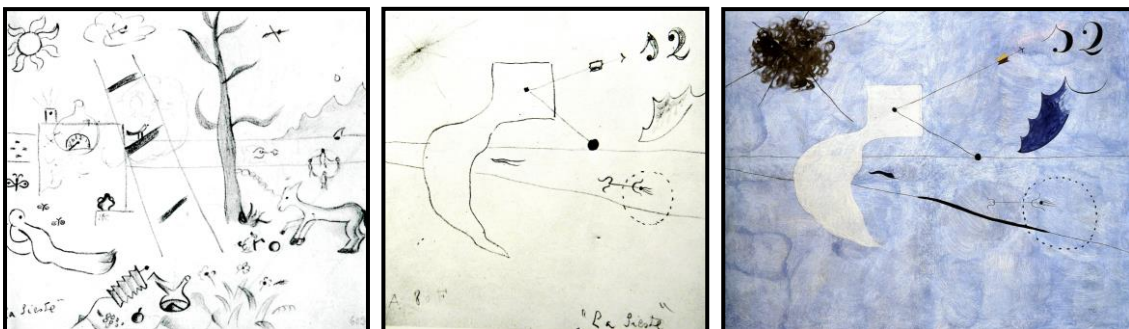
Roser Sabaté Mèlich, de “Casa Pean”, també em va comentar que Ramona, l’esposa de Jaume Miró Adzerias (oncle del pintor), era amiga de mossèn Franquet, que hi anava a cosir. Fins i tot l’havia anat a visitar quan, aquest, ja era a Mont-roig. També m’explicà que algun cop Joan Miró havia tornat a Cornudella i s’havia apropat a aquella casa, però

ja la va trobar reformada; sembla que volia veure una escala antiga que hi havia a l'interior. Tampoc no va poder veure la seva tia Ramona, doncs era a Mont-roig visitant mossèn Franquet. Sabem que, aquest, tenia una bona relació amb Joan Miró, algunes cartes ho testimonien.

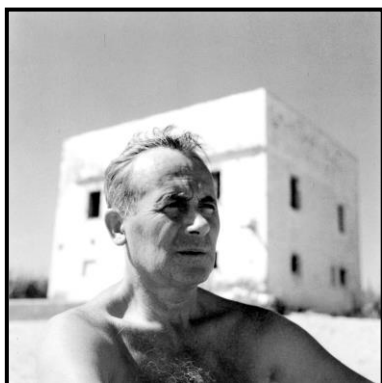
Hi ha un altre dibuix curiós d'aquesta època, també fet a Cornudella. És “Estudi de cases i personatge” (FJM 117b). Un conjunt de cases esglaonades s’acaba amb el perfil de la cara d’un home amb barret. Si ho comparem amb la fotografia de Joaquim Gomis del carrer de la Creu, on vivien els avis de Miró, sembla que siguin les mateixes cases, és a dir, a partir de l’actual número 17.

Però aquest dibuix em porta a una reflexió que ja vaig avançar en el llibre “Joan Miró i Mont-roig: Pal de ballarí (1911-1929)” (Arola editors, 2012). Saltant uns vint anys en l’obra de Miró tenim que, el 1925, pinta el quadre “La migdiada”⁵. Abans havia fet dos dibuixos previs⁶ on hi escriu: “*La sieste*”. Aquest quadre té, al darrere, una d’aquelles *històries* que Miró explicava amb detall a “*Carnets catalans*” de Gaëtan Picon (Edicions Polígrafa, 1976). Sobre el primer dibuix descriu, a la pàg. 75: “*És tota una escena... Hi ha el mar, una vela, una banyista, una serralada. El sol... un ocell en un núvol... L’ase lligat a l’arbre juga a pilota amb el conill. Hi ha una escala amb un ocell en un dels travessers, papallones, un càntir. A primer terme hi ha un acordió, un porró, herbes, flors, una patata, raïm (és per les postres!). A l’esquerra hi ha la casa, amb la paret esquerdada on podem veure un rellotge de sol assenyalant el migdia. Davant la casa, la dona, estirada, dorm, somia: unes siluetes s’insinuen en un núvol...*”.

⁵ Paintings” n. 119.

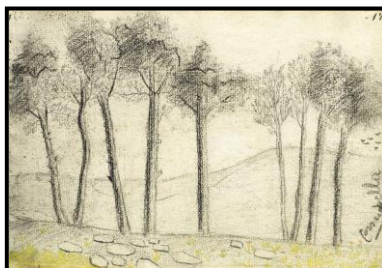
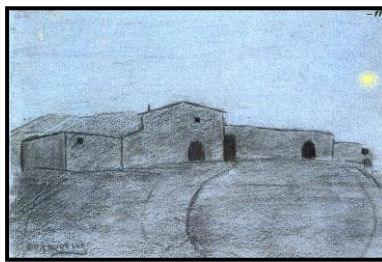
⁶ “Obra de Joan Miró” (catàleg editat per la Fundació Miró, 1988” n. 269 i 270. Catàleg de la Fundació Joan Miró n. 609 i 636b.

En aquella platja (és la de la Pixerota) hi posa tres elements rellevants: la casa, l'arbre i, enmig, l'escala. Miró sempre que pintava aquesta platja hi situa un arbre, el Pi del Baltasar o, algun cop, el pal de ballarí d'una atzavara. Miró continua explicant: *“De tots els detalls... en el segon dibuix, només en resten la banyista, una onada, la línia de muntanyes, el sol; tot molt més esquemàtic...”*. Aquest dibuix ja és com el quadre final. I hi afegeix: *“La dona és objecte d'una extraordinària metamorfosi: s'ajunta amb la casa per a esdevenir una sola forma, se solden el quadrat de la casa amb el seu cos de sirena. I d'aquesta forma és d'on surt la fletxa del rellotge de sol...”*. Aquesta metamorfosi de la dona i la casa podria tenir el seu origen més primigeni en aquell dibuix abans esmentat de Cornudella, en aquella conjunció de la casa i el rostre de perfil d'un home. Posats a aventurar, aquell home que Miró dibuixa deuria ser algú molt proper a ell. Potser el seu pare o avi?

A la platja de la Pixerota hi havia la *Casilla dels carrabiners*, un edifici quadrat de dues plantes. Aquesta caserna la trobem en algunes fotografies de Joaquim Gomis⁷. A més, de la vista general de la platja amb la *Casilla dels carrabiners*, també hi ha una vista frontal relativament a prop, i la del propi Miró davant mateix d'aquella construcció⁸. Vull remarcar aquesta de Miró tot sol i, a més, formant gairebé una sola aparença amb la casa. Miró i la casa presenten la mateixa angulació, *miren cap al mateix lloc*. Hi ha, també, una conjunció entre el rostre de Miró i la casa. *“Se solden el quadrat de la casa amb el seu cos...”*, deia Miró.

Tornant als dibuixos que va fer Miró a Cornudella, n'hi ha un altre que podria correspondre a unes cases de les afores del poble: *“Cornudella, cases”* (FJM 52). I d'altres dos de masies del seu terme: *“Cornudella, paisatge amb casa i arbre”* (FJM 48a) i *“Cornudella, paisatge nocturn”* (FJM 56a).

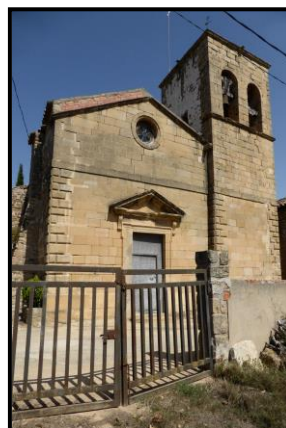
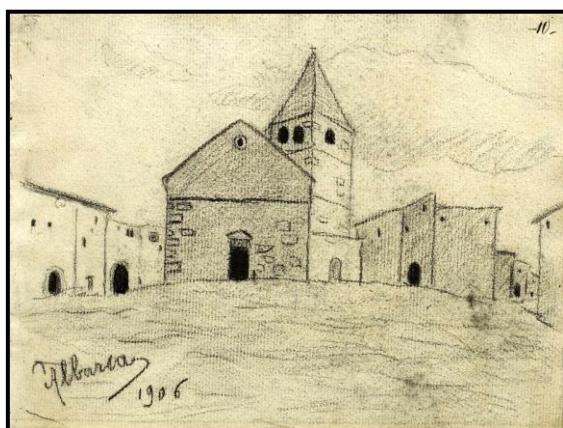
També va dibuixar molts paisatges, on els arbres hi tenien una gran importància. Per exemple, aquest *“Cornudella, paisatge amb arbres”* (FJM 62). I també, entre d'altres: *“Cornudella, camí amb xiprers”* (FJM 60a) o la sèrie *“Cornudella, paisatge amb arbres”* (FJM 51a, 59, 71a, 74, 78a i 82).

⁷ Llibre *“Atmosfera Miró”*, Foscop de Joaquim Gomis i Joan Prats, pàg. 71, 72 i 73. També en el llibre *“Joaquim Gomis / Joan Miró (Fotografias 1941-1981)”*, pàg. 88 i 89.

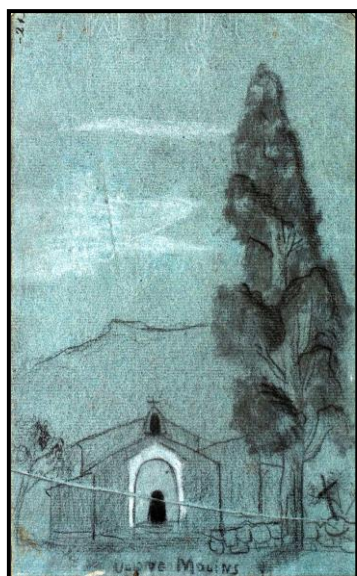
⁸ D'aquesta hi ha dues versions: en el llibre *“Atmosfera Miró”*, pàg. 72, al fons hi ha una figura que podria ser Joan Prats; i en la del llibre *“Joaquim Gomis / Joan Miró (Fotografias 1941-1981)”*, pàg. 89, Miró està sol i més centrat en la casa.

Sortint de Cornudella, per la carretera C242, a uns 7 quilòmetres trobarem Albarca. Està a 815 metres d'altitud, és la població més elevada del Priorat. El nom del poble, d'arrel islàmica, vol dir "mirador". Pertany a Cornudella. Està pràcticament deshabitat; tan sols hi ha alguns estiuejants. Aquest estiu del 2015 arranraven la pista que puja fins al poble; també algunes cases. Es despoblà a finals del segle XIX com a conseqüència de la plaga de la fil·loxera, quan van desaparèixer la majoria de vinyes. L'església està dedicada a Sant Vicenç i té una façana que és del segle XVII.

Quan Miró va anar a dibuixar: "Albarca, poble i església" (FJM 55), deuria estar ja pràcticament deshabitat. La considerable plaça de terra del davant de l'església ara quedà reduïda a l'amplada d'un carrer. Actualment és un poble silenciós tan sols trasbalsat pel soroll d'alguna feina de paleta. Passejant-hi sents una certa tristor.

Continuant per la carretera C242, a uns 6 quilòmetres, hi ha Ulldemolins. Només arribar-hi ja s'hi troben un rètols que indiquen com anar a les "Ermites". Del costat de ponent del nucli del poble surt una carretera que ens hi du. A uns 2'5 quilòmetres trobem una bifurcació. A la dreta, després d'uns 700 metres hi ha l'ermita de Sant Antoni. Si anem cap a l'esquerra, a uns 300 metres, l'ermita de Santa Magdalena.

"Ulldemolins, ermita de Sant Antoni" (FJM 66a)

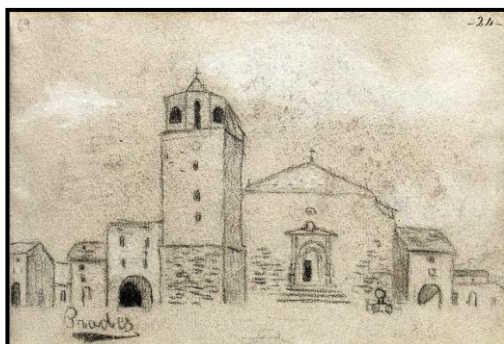
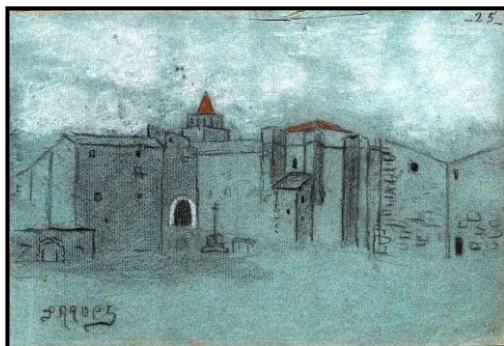
L'ermita de Sant Antoni és del segle XV. Al seu darrere, el primer que trobem des de l'aparcament, és la casa dels ermitans amb un senzill bar restaurant. El passeig d'entrada a l'ermita està flanquejat de xiprers centenaris. Al dibuix i a la fotografia, al darrere de l'ermita sobresurt la Punta de la Galera de la Serra del Montsant.

“Ulldemolins, ermita amb arbres” (FJM 63)

L'ermita de Santa Magdalena és una construcció renaixentista del segle XVI. Per la seva grandària se la coneix com “la catedral del Montsant”. També arribant trobem, darrere l'ermita, un bar restaurant amb taules de fusta sota els arbres i un conjunt de barbacoes; al voltant, també hi ha una zona d'acampada.

Si retornem cap al poble d'Ulldemolins i des d'allí cap Albarca, quan arribem a aquest poble trobarem la carretera T701 que, en uns 7 quilòmetres, ens portarà a Prades. Estem un altre cop al Baix Camp. Hem anat de gairebé l'extrem sud d'aquesta comarca, des del mar, al seu punt més septentrional. Estem a 950 metres sobre el nivell del mar

Miró a Prades va fer tres dibuixos, els dos primers “Prades, poble” (FJM 70) i “Prades, església” (FJM 69a) corresponen a l’entrada del poble des de la carretera pel portal adossat a l’església i a la vista de l’església des dels porxos de la plaça Major. Hi predominen les pedres d’un color rogenc, com les de l’ermita de la Mare de Déu de la Roca de Mont-roig. Antoni Rovira i Virgili, el periodista i polític tarragoní, al llibre “Teatre de la natura” (1928), va anomenar Prades “vila vermella”.

L’altre dibuix, “Prades, carrer del poble” (FJM 68a) no sabia identificar la seva localització. És un carrer que s’obre considerablement a la manera d’una possible plaça i al final, enmig de les façanes dreta i esquerra, sembla aparèixer l’església amb la seva torre. De la plaça Major tan sols surten dos carrers perpendicularment a l’església, a l’esquerra (mirant cap a l’església) el de Sant Martí i a la dreta el carrer Major. Des de cap

d’aquests dos veiem l’església. Sembla com si Miró modifiqués lleugerament la vista segons les seves intencions. Veiem que ja ampliava el camp visual més proper, a la manera d’un gran angular, a l’espai del davant de l’església de Sant Joan Evangelista de Porrera (“Porrera. Ermita de Sant Antoni i vista del poble”), també a l’església de Cornudella (“Cornudella, poble i església”) o a la plaça de la vila del mateix poble (“Cornudella, carrer del poble”).

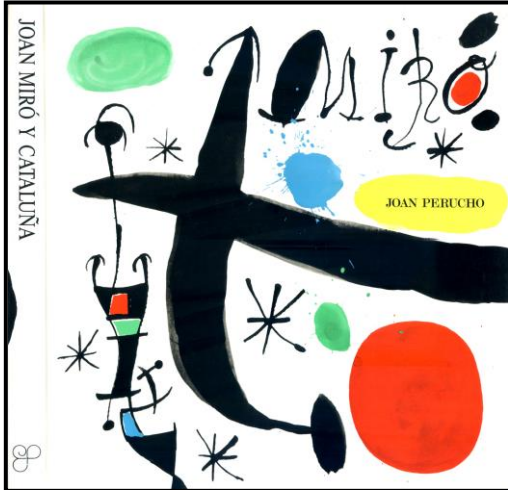
Sortint per la carretera T704, en direcció a la Febró i Capafonts, a uns 600 metres trobarem la desviació a l’esquerra que en portarà, per una pista d’1’5 quilòmetres, a l’ermita de la Mare de Déu de l’Abellera. Una petita ermita, del segle XVI, penjada enmig de la muntanya i situada sota una balma amb una vista espectacular sobre la vall del Brugent; allà a baix i al fons veiem el poble de Capafonts. Són les muntanyes de Prades. La llegenda explica que un pastor va trobar la imatge de la Mare de Déu sota d’un rusc, tot cercant la mel. Cal preguntar prèviament a l’Ajuntament pels horaris de visita.

Des d’aquesta balma de l’ermita de la Mare de Déu de l’Abellera es van llençar a la vall

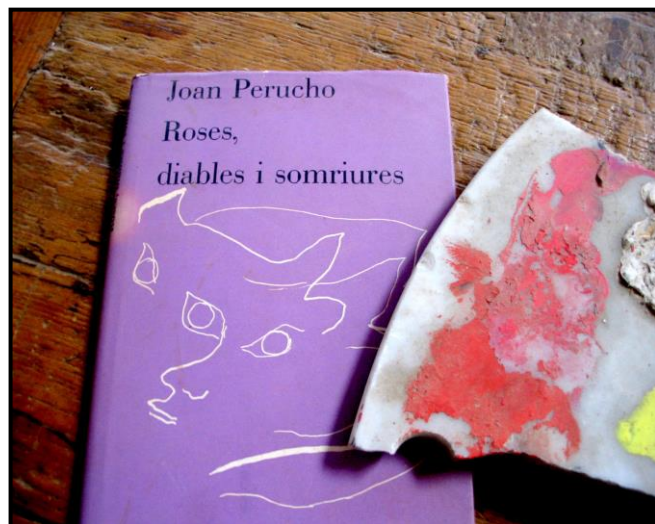
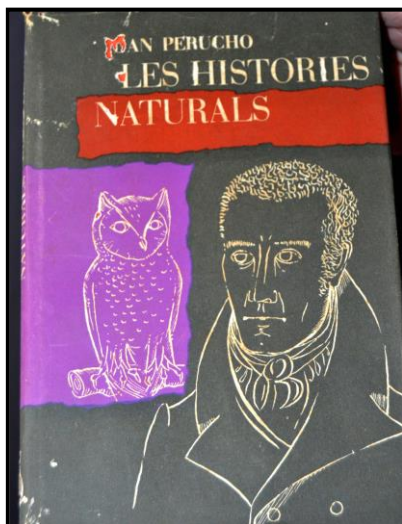
del Brugent, unes setmanes després de la seva mort, les cendres de l’escriptor Joan Perucho Gutiérrez. Va morir el 28 d’octubre del 2003. En un dels seus articles a “La Vanguardia” (28 de gener del 2002), a la pàg. 25, escrivia d’aquest paratge: *“El lugar es incomparable uno de los más bellos de Cataluña (quizá el más bello y sugestivo de nuestro país)...”* i lloava *“la inmensidad de los bosques coronados por la pajarería más sonora del mundo...”*. Acabava l’article dient: *“He decidido enterrarme a los pies de la Mare de Déu de l’Abellera, desde donde veré los bosques de Cataluña y la pajarería en el cielo translúcido de amor”*.

Joan Perucho fou amic de Joan Miró. Ho explica a la revista “Destino” (11 de febrer de 1961), a la pàg. 41: “Conocí a Joan Miró allá por el año mil novecientos cuarenta y cinco, en pleno auge de la pintura académica oficial... El poeta José Palau i Fabre me condujo a casa de Joan Miró, a quién conocía personalmente... Joan Miró nos impresionó a todos profundamente. Después de contemplar sus cuadros en silencio, hablamos un poco... Me fui a casa y escribí un poema sobre Joan Miró, que luego publiqué en el libro “Sota la sang”... Le visité varias veces...”.

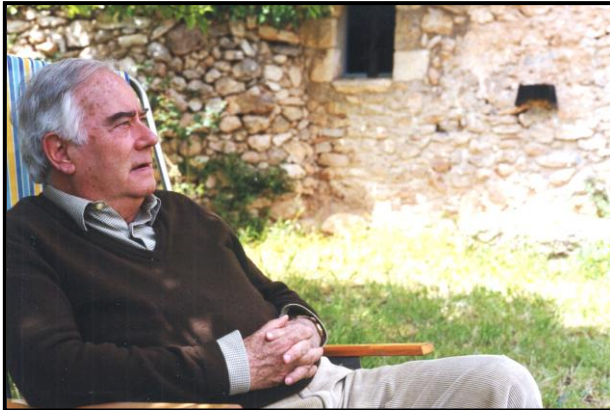

Perucho va fer el primer article sobre Miró en la fosca postguerra. Es va publicar a la revista “Ariel” (setembre de 1946) i començava: “La gran aventura no ha cessat... Malgrat el trist panorama de la nostre pintura, morta pràcticament l’any 1936... Pressentim que, arreu del món, ... hom continuava fidel a la veritat... àdhuc, ignoradament, entre nosaltres Joan Miró era un d’ells...”. El 1968 va publicar el llibre “Joan Miró y Cataluña” (Edicions Polígrafa).

En dues de les visites que he anat fent durant aquests anys al Mas Miró, sempre amb el compromís d’acompanyar a persones rellevants o alguna televisió, he pogut trobar dos llibres de Joan Perucho: “Les històries naturals” (Edicions Destino, 1961) i “Roses, diables i somriures” (Edicions Destino, 1965). El primer és la novel·la que el va fer conegut i considerat. Es va publicar el 1961, el mateix any que Joan Perucho va tenir el seu primer cotxe, un Renault Dauphine. Des del 1955 era jutge a Gandesa; s’hi estava normalment de dimecres a divendres. Algun cop, tornant cap a Barcelona, es desviava a Falset cap a Colldejou i Mont-roig per visitar Miró al seu mas. L’exemplar d’aquesta primera edició estava a l’armari de l’habitació on dormia el propi Miró, al primer pis, al costat de la façana i tocant a la casa dels masovers. Hi ha la dedicatòria: “Per l’Univers poètic de Joan Miró, enyorant les terres de Pratdip. Amb admiració”. La data és del 4 de juny de 1961, era diumenge. Curiosament “Les històries naturals”, en gran part, estan situades a Pratdip, el poble a ponent de Mont-roig, on hi viu el vampir Onofre de dip, en el context de la Primera Guerra Carlina (1833-1840).

L'altre llibre, "Roses, diables i somriures", és una recopilació de narracions curtes. Estava en el Taller de Miró, al costat del mas; exactament a l'armari de l'habitació on guardava objectes i demés estris. Perucho li deuria regalar el llibre perquè hi havia una narració "He mirat simplement" dedicada a Miró i Mont-roig. "... *La platja de Mont-roig és solitària... Hom travessa camps de garrofers i, per les voreres dels camins, hi creix el perfumat fonoll. Contra la blavor del mar es retalla la copa d'un gran pi i la silueta, ara enderrocada, de la casa dels carrabiners...*". És el Pi del Baltasar immortalitzat per Miró en el quadre "Platja de Mont-roig"⁹. La Casa del carrabiners l'hem vista anteriorment en aquella fotografia de Miró on gairebé "se solden el quadrat de la casa..." i el rostre del pintor.

Quan, amb el Juan Manuel García Ferrer, vam fer un llibre i un documental, "Vers(semblança) Joan Perucho, el 1991, vaig aprofitar per indagar per la seva relació amb el pintor i fonamentalment per les seves visites al Mas Miró. Ho vaig publicar al "Ressò mont-roigenc", del núm. 41 al 43 (1992).

Aquell recorregut amb el seu cotxe, de Falset cap a Mont-roig, va ser l'origen de la narració "El cavaller, les papallones i Joan Miró", del llibre "Incredulitats i devocions" (Edicions 62, 1982): "... *Passo sovint davant d'aquests paratges estimats per Miró... El paisatge és impressionant... Una mica més enllà, a la plana suau, es dreça la masia de Joan Miró. El dia és assolellat i tranquil. Llavors, una immensa volada de papallones enfosqueix per un moment el cel. N'hi ha de verdes, grogues, escarlates i blaves. S'aturen, lentes i silencioses, sobre els camps, molt vives i diminutes, misteriosament inexistents...*".

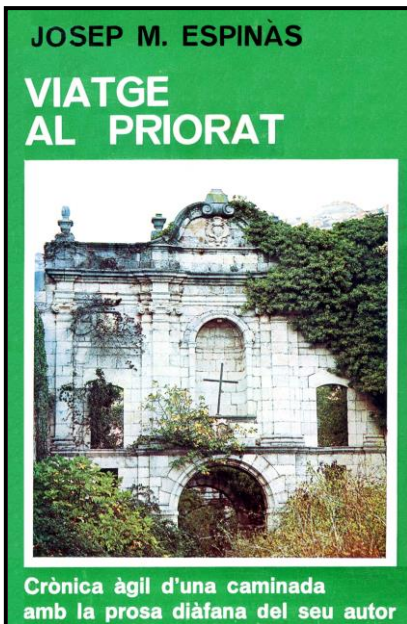
Tornant a aquell adolescent Joan Miró del 1906, amb tretze anys, a Cornudella a casa del seu avi ferrer, no deixa de sorprendre'm com anava a Porrera (a 13 quilòmetres), a Ulldemolins (també 13) o a Prades (14). A més, tampoc eren els seus paratges habituals. Suposo que algú, el seu avi? Algun diumenge? El deuria acompanyar. Hi anava amb carro? Amb un ruc?

Com sabem Miró va venir a Mont-roig per primer cop el 1911, al mas que el seu pare havia comprat al Marquès de Mont-roig. El 1917 va fer una estada a Siurana, població pertanyent a Cornudella. En una carta al seu amic Enric Cristòfol Ricart, escrita a Mont-roig (26 d'agost de 1917), li diu: "*La vida solitària a Siurana, el primitivisme d'aquella gent admirable, el meu treball intensíssim, i sobretot el meu recolliment espiritual... La bicicleta fa algun temps que reposa, doncs a Siurana i a Prades només s'hi pot anar amb aeroplà (sense trobar on aterrar) i a cavall d'un ruc. Mentre estava a Cornudella la feia servir, no vaig haver de lamentar més que una patinada bestial en una baixada al posar-me dintre d'una rodera, amb la consegüent esquinçada dels pantalons i*

⁹ Paintings n. 25

*tafetà*¹⁰ als genolls i mans. Ara penso anar a pintar a Cambrils, i faré els 5 quilòmetres de carretera en màquina. La carretera es bona...”.

Però com anava Joan Miró fins a Cornudella? Al meu documental “D’un roig encès: Miró i Mont-roig” (1979) explica quan el metge li va recomanar al seu pare que el portés a Mont-roig: “Recordo molt be que en aquella època (des de Barcelona) vam agafar un taxi per anar a Mont-roig; això era com agafar ara un avió...”. Era aquell 1911. Per la qual cosa, cal suposar que els estius a Cornudella, aquell del 1906 o del 1917, deuria agafar el tren fins a Reus.

Josep Maria Espinàs en el seu llibre “Viatge al Priorat” (Editorial Selecta, 1962), que recull les seves vivències recorrent-lo a peu el 1961, a la pàg. 171, explica que està a Cornudella esperant que arribi el seu amic, el dibuixant Joaquim Muntanyola. Aquest ha anat de Barcelona a Reus amb tren i puja a Cornudella amb cotxe; deu ser un taxi.

La Cornudella que trobava Miró, tant quan hi anava el 1906, amb tretze anys, com la de 1917, amb vint-i-quatre anys, quan va pintar una sèrie de quadres a Siurana i Prades, és ja un poble que viu un despoblament continu. La fil·loxera va arribar a Cornudella el 1897, segons la publicació “Datos para un avance sobre la viticultura de la provincia de Tarragona”, editada per la “Escuela de viticultura y enología de Reus” (1915). A la qüestió de si hi havia “restos que quedan del viñedo antiguo”, s’hi diu “ninguno”. Considerant que Albarca i Siurana pertanyen a Cornudella, tenim que el 1887, abans de la fil·loxera, hi havia en total 2.821 habitants i el 1900 ja baixen a 2.519 habitants.

El 1920, tres anys després de l’estada de Miró pintant aquells quadres, hi havia tan sols 1.805 habitants. La disminució d’habitants continua: el 1930, són 1.662; el 1950, 1.331; el 1960, 1.202; i el 2000, 840. El 2010 s’incrementa lleugerament, són 1.028 habitants, distribuïts de la següent manera: Cornudella 991, Albarca 3 i Siurana 34. L’última dada, del 2014, dóna 954 habitants. Cal recordar que Cornudella és la segona població en nombre d’habitants de la comarca del Priorat.

Espinàs a “Viatge al Priorat”, a la pàg. 145, escriu que “Cornudella... ha estat una vila important, i certament encara ho és. La seva cara és noble, però fa ulleres. El bon temps passat – “aquell bon temps”. Les poblacions que es troben en aquesta situació em són extraordinàriament agradables, tenen un punt de malenconia que les dignifica...”. A la pàg. 166, ens comenta com sortint de la Morera de Montsant i caminant cap a Cornudella es troba un matrimoni amb un ruc que van cap el tros. La dona li diu: “... els de la Morera parlen amb la a, els de Cornudella amb la e, i els de Poboleda amb la o...”. Parlaven amb la e. Ara difícilment et trobes a persones que encara ho facin. Els que ja tenim una certa edat recordem com també parlàvem amb la e

¹⁰ Era l’anomenat *tafetà anglès*, un tros de tela fina de seda amb una substància adherent per una cara que s’usava per curar els talls i les petites ferides.

a Reus i a Riudoms, tan a prop de Mont-roig. Ara la normalització del català, la influència de la televisió ha eradicat molts dels parlars locals.

Joan Miró del 1915 al 1917 va fer el servei militar; s'incorporava a files tres mesos cada any. Eren els temps de la dita Gran Guerra Europea, la Primera Guerra Mundial. En una altra carta al seu amic E. C. Ricart (Barcelona, 19 d'agost de 1917) li diu que el dia anterior s'havia d'incorporar una altre cop a la seva companyia amb seu a Barcelona i que un altre batalló va haver de desplaçar-se fins a Sabadell per controlar els aldarulls. Eren les vagues revolucionàries d'agost de 1917. Hi havia moltes raons: la crisi política, la situació econòmica ocasionada per aquella Primera Guerra Mundial (1914-1918) i l'emmirallament de les forces obreres (CNT i UGT) en les vagues revolucionàries de la Rússia tsarista (al febrer, a Sant Petersburg, l'exèrcit s'havia posat al costat dels obrers) que conduïrien a la famosa Revolució d'octubre i la presa del poder (1918). El 13 d'agost es va convocar la vaga general revolucionària amb el suport dels partits d'esquerra (PSOE i republicans). Hi van haver morts, ferits i molts empresonats.

Miró hi afegeix: *“A veure si dintre pocs dies em deixen marxar novament a Prades, a acabar unes teles que en dos o tres sessions estarien llestes, i després anar a acabar de passar l'estiu a Mont-roig...”*. Havia deixat a mig acabar: *“Carrer de Prades”* i *“Prades, el poble”*¹¹.

En aquella carta citada anteriorment, també a Ricart, del 26 d'agost, recordarem que reflexionava sobre *“la vida solitària a Siurana, el primitivisme d'aquella gent admirable, el meu treball intensíssim, i sobretot el meu recolliment espiritual...”*. Continua: *“... el viure... allunyat, com el Dant, de la realitat... m'han reclòs dintre de mi... m'he anat acostant més a Déu, als Arbres, a les Muntanyes i a l'Amistat...”*. Havia passat en pocs dies de la vida primitiva al camp, amb la seva duresa i placidesa, al xoc brutal de la repressió obrera.

En una carta al seu amic Josep Francesc Ràfols (Mont-roig, 13 de setembre) li diu: *“Estem acabant l'estiu... aquest estiu he treballat molt i he conegut molts pobles i muntanyes...”* i hi afegeix que aviat marxarà a Barcelona per *“agafar el fusell tres mesets, per últim any...”*. Sobre la seva producció pictòrica li comenta: *“he treballat sempre en paisatge, a excepció d'una noia a Siurana, i unes dones assegudes jugant a cartes...”*.

Miró, aquell 1917, a més d'acabar els dos quadres de Prades, va pintar vuit quadres a Siurana: *“Siurana, poble i camí”*, *“Siurana, el sender”*, *“Siurana, el poble”*, *“Siurana, l'església”*, *“Siurana”*, *“Siurana, l'església”* (de mateix nom que aquell anterior)¹², *“Siurana, la Maria”* i *“Siurana, dones jugant a cartes”*¹³. Sis paisatges i dos composicions amb dones.

A Siurana, des dels anys setanta, des de Cornudella, s'hi va per una carretera d'uns 8 quilòmetres. Recordo haver-hi anat els anys seixanta, amb prou dificultat, quan era una pista de terra. Siurana està situat dalt de tot d'un turó amb uns penya-segats impressionants que arriben fins l'embassament (de mateix nom) que hi ha als seus peus. Com hi deuria anar Joan Miró aquell 1917 en què va pintar aquells dos quadres? Abans

¹¹ Paintings n. 41 i 42

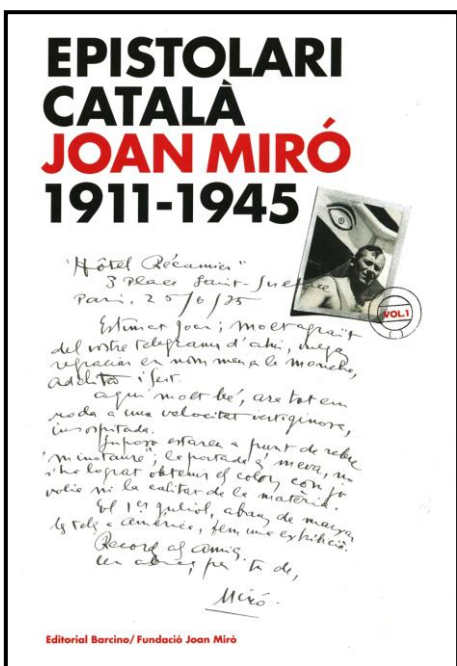
¹² Paintings n. 32 al 37

¹³ Paintings n. 51 i 52

citàvem aquella carta a Ricart (Mont-roig, 26 d'agost de 1917) on Miró comentava: “...a Siurana i a Prades només s’hi pot anar amb aeroplà (sense trobar on aterrar) i a cavall d’un ruc...”.

En el llibret “Camins històrics i tradicionals de les comarques de Tarragona” de Rafael López-Monné (Diputació de Tarragona, 2007), entre les pàg. 54 a la 57, es descriuen els “Camins de Siurana”. Comença citant “*les excepcionals condicions orogràfiques que en un temps van fer valuós aquest indret van dificultar-ne la comunicació durant els segles posteriors... Durant anys i anys, van ser els camins de ferradura, la majoria d’origen medieval, les vies que comunicaven Siurana amb la resta de pobles, masos, conreus i molins...*”. Un d’ells era el que baixava fins a Cornudella per connectar amb el camí ral de Reus a Lleida. Després comenta que “*els forts pendents de la zona van fer necessari empedrar bona part... encara es conserven trams molt interessants i valuosos... Al peu del cingle roig, en una zona obaga on son freqüents les gelades a l’hivern... presenta una sèrie de forats gravats a la roca, els quals, molt probablement, van ser expressament excavats per tal que mules i cavalls circulessin amb més seguretat i evitar-ne les relliscades...*”.

Espinàs a “Viatge al Priorat”, a la pàg. 172, escriu: “... ben cert que la pujada a Siurana no és fàcil. S’ha d’anar més enllà del segon pont, agafar el camí de la dreta, arribar al barranc de l’Argentera i enfilar-se pel camí de pissarra. Després, al peu del roquissar, la terra és vermella, i més amunt té el color i l’espessor de la xocolata...”. Així doncs, s’entén la dificultat de què parlava Miró. Per aquest camí s’arriba a Siurana en uns tres quilòmetres.

L’estiu següent dels quadres de Prades i Siurana, Miró escriu a Ricart (Mont-roig, 16 de juliol de 1918) i al final de la carta afegeix: “*Si feu alguna excursió econòmica aviseu-me que potser us acompanyi. Estic a la vostra disposició –esperem que no faci tanta calor- per fer la projectada de Prades, Siurana...*”. Aquesta possible excursió torna a sortir citada en una carta a Ràfols, l’any següent (10 d’agost de 1919): “*Tinc projectat, als darrers dies al mas, a mitjans d’octubre, quan ja ho hauré acabat tot, de venir a buscar-vos a tots a Vilanova i des d’allí emprendre l’excursió a Siurana i Prades, que l’any passat teníem projectada...*”.

Seguint les cartes de Joan Miró publicades en el llibre “Epistolari Català de Joan Miró (1911-1945)” (Editorial Barcino / Fundació Joan Miró, 2009) trobem una postal del 1924 enviada des de

Cornudella al seu pare, Miquel Miró Adzerias, que estava al mas de Mont-roig. Miró havia fet el seu primer viatge a París el 1920. A partir d’aleshores hi aniria cada any a passar l’hivern i la primavera. D’aquell 1924, tenim una postal des de París del 7 de juny, una altra a Picasso des de Mont-roig del 13 de juliol, una a Pablo Gargallo (també des del Mas Miró) del 20 de juliol, i finalment la de Cornudella al seu pare del 6

d'agost: *“He arribat feliçment i ens hem entès amb el mecànic conforme vostè diguéreu”*.

Al començament d'aquest text citava unes paraules del “taxista” de Miró Francesc Solé Sedó (“Romàtic”), en el meu documental “D'un roig encès: Miró i Mont-roig” (1979), tot parlant dels viatges que feia amb el famós pintor en els anys seixanta: *“... li agradava anar a Cornudella, cap el tard quan retiraven els pagesos, no hi havia gaire tractors, i veies com duïen la collita amb l'animal, a la sàrria. Si era el temps de la verema, posaven una portadora a cada costat, i el pagès anava aferrat a la cua”*. Eren aquells mateixos anys seixanta en què Josep Maria Espinàs va fer el seu “Viatge al Priorat” (1961). És curiós com coincideixen aquestes observacions (visuals de Miró i escrites d'Espinàs) sobre Cornudella en temps de la verema. Escriu Espinàs, a la pàg. 141: *“A la manera que faig camí i m'acosto al poble, les vinyes, els marges i la mateixa carretera es van animant, resulten progressivament habitats... a la cuneta, els homes deixen les portadores plenes i se'n tornen a la vinya a buscar-ne d'altres. Els carros no deixen mai la carretera. S'aturen davant de les portadores, les carreguen i se'n van cap el poble. Després tornen...”*. I a la pàg. 143: *“La carretera, ombrejada pels plàtans, travessa el poble. L'amic que he conegut tot venint em convida a anar al Sindicat amb ell... Aprofito l'ocasió. Davant de l'edifici s'arregleren els carros, els rucs i les portadores...”*.

Vull remarcar que aquells comentaris que fa Francesc Solé Sedó (“Romàtic”) es refereixen als seus viatges que feia amb Miró els anys cinquanta i seixanta. També les descripcions que fa Josep Maria Espinàs en el seu llibre corresponen al seu viatge del 1961. Aleshores Cornudella (també Mont-roig) era molt semblant, el seu paisatge i la seva forma de viure, de com ho era quaranta anys enrere. La Guerra Civil havia alentit, sinó endarrerit, la seva evolució socioeconòmica, per la qual cosa, les descripcions que fan ens poden fer entendre, més o menys, com es vivia en aquell 1917 en què Miró va pintar aquells quadres de Siurana i Prades. També resulta curiós que aquell mateix 1961 fos l'any que Joan Perucho va escriure aquell article a la revista “Destino” (11 de febrer) explicant com va conèixer Miró, que publicqués “Les històries naturals”, i que visités el Mas Miró (4 de juny).

Francesc Solé Sedó (“Romàtic”) també ens explicava: *“... pujàvem a dalt de Siurana. Allí hi ha un tallat que des de dalt es veu el pantà. Ell es posava allà com si estès en una plaça. Jo tenia por i em posava a prop seu. No va donar cap mal pas. S'estava allà plantat mirant estona i estona. De tan en tan em deia: Fa bona tarda, oi! Però jo estava totalment pendent d'ell, no ho veia segur...”*. Impressiona estar allà a prop del penya-segat. Espinàs a

“Viatge al Priorat”, a la pàg. 177, ens descriu l'indret: *“El cingle conegut per “El salt de la Reina Mora” rep aquest nom de la llegendària Abdelàzia, que un cop mort el seu marit, el valí de Siurana, es vestí amb les robes més riques, muntà en el seu cavall i arrencà gloriosament, tràgicament, devers el precipici, que té més d'un centenar de*

metres. Durant aquests darrers cent anys, setze amants dissortats han triat el salt de la Reina Mora per unir-se en la mort...”.

Continuava comentant Francesc Solé Sedó (“Romàtic”): *“Era molt curiós. Mai li vaig veure portar ni tan sols un bolígraf o una càmera fotogràfica. Un cop li vaig preguntar perquè no feia mai apunts o duia una càmera per fer una fotografia, per exemple, al maset que hi ha a la muntanya d’Scala Dei... No això es cosa meva!”*

Francesc Solé Sedó (“Romàtic”) va fer de xofer per a Joan Miró del 1949 al 1976, el darrer any de les seves estades al Mas Miró, a Mont-roig. Ens deia que, normalment, feia tot sol aquestes excursions; algun cop l’acompanyava el seu amic Joan Prats

Miró no duia mai una llibreta per prendre apunts o fer algun dibuix. Ja n’havia fet cinquanta anys abans, en aquell 1906. Aquells dibuixos de Porrera, Cornudella, Albarca, Ulldemolins i Prades. El quadre “Terra Llaurada” (1923-1924) fou el punt d’inflexió en la seva obra, s’inicia el camí vers l’imaginari, l’abstracció. En una carta a Ràfols (Mont-roig, 6 de juliol de 1923), sentència: *“Aquest any ataco de ferm el paisatge i per reposar-me els bodegons. He lograt ja desferma en absolut del natural i els paisatges no tenen res a veure amb la realitat exterior... Treballo sempre a casa i sols tinc el natural com a consulta...”.*